

Prof. Dr. İlhan Helvacı
İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi
Miras Hukuku - 03.03.2026 - 2. Hafta 1. Ders

A-) Tasarruf Nisabına Esas Olan Terekenin Hesaplanması (Eklenecek Değerler)

Tasarruf nisabına esas olan terekenin nasıl hesaplanacağı noktasındaydık. Tasarruf nisabına esas olan tereke hesaplanırken eklenecek değerlere gelmiştik.

Bir önceki derste denkleştirmeye tâbi kazandırmaların net terekeye kâğıt üzerinde eklenmesi gerektiğinden söz ettik. Hatta bunların kâğıt üzerinde terekeye eklenecek olmalarına rağmen terekeye gerçekten (ya aynen ya da değer olarak) geri döneceğini de belirttik.

Şimdi hangi kavramdan söz ediyoruz? Kâğıt üzerinde net terekeye fiktif olarak eklenecek değerlerden söz ediyoruz. Önce tenkise tâbi karşılıksız sağlararası kazandırmaların eklenmesi gerektiğinden söz edeceğiz. Daha sonra, üçüncü şahıs lehine yapılan hayat sigortası satın alma bedelinin eklenmesi gerektiğinden söz edeceğiz.

Dikkat, ölüme bağlı tasarrufları böyle bir varsayımsal hesapta ne yapmıyoruz? Terekeye eklemiyoruz. Zira ölüme bağlı tasarruflar şu an itibariyle terekeden çıkmadı. Örneğin Bay M vefat etti, “*Taşınmazım Bay Ü’nündür.*” dedi. Ama taşınmaz hala terekede. Bay Ü’ye nakledilmedi. O ölüme bağlı tasarruf tenkise tâbi mi, değil mi diye araştırıyoruz. Dolayısıyla ölüme bağlı tasarruflar net terekeye eklenmeyecekler. Yani fiktif terekede yer almayacaklar.

Önce TMK m. 565’i inceliyoruz. Kenar başlığı “*Sağlararası kazandırmalar, a. Tenkise tâbi kazandırmalar.*” Hüküm şöyle:

“Aşağıdaki karşılıksız kazandırmalar, ölüme bağlı tasarruflar gibi tenkise tâbidir:

1. Mirasbırakanın, mirasçılık sıfatını kaybeden yasal mirasçıya miras payına mahsuben yapmış olduğu sağlararası kazandırmalar, geri verilmemek kaydıyla

altsoyuna malvarlığı devri veya borçtan kurtarma yoluyla yaptığı kazandırmalar ya da alışılmışın dışında verilen çeyiz ve kuruluş sermayesi,

2. Miras haklarının ölümden önce tasfiyesi maksadıyla yapılan kazandırmalar,

3. Mirasbırakanın serbestçe dönme hakkını saklı tutarak yaptığı bağışlamalar ve ölümünden önceki bir yıl içinde âdet üzere verilen hediyeler dışında yapmış olduğu bağışlamalar,

4. Mirasbırakanın saklı pay kurallarını etkisiz kılmak amacıyla yaptığı açık olan kazandırmalar.”

1. bendi şöyle öğrenmeye çalışın: Denkleştirmeye tâbi olup denkleştirmeden kurtulan kazandırmalar ve denkleştirmeden muaf tutulan kazandırmalar. 1. bendin kapsamı bu.

İlk olarak denkleştirmeye tâbi iken denkleştirmeden kurtulan kazandırmalar. İkinci olarak denkleştirmeden muaf tutulan kazandırmalar.

I-) Denkleştirmeye Tabi İken Bundan Kurtulan Kazandırmalar

TMK m. 565/b. 1'e göre:

“Mirasbırakanın, mirasçılık sıfatını kaybeden yasal mirasçıya miras payına mahsuben yapmış olduğu sağlararası kazandırmalar, ...”

Berberce bakalım. Mirasbırakan M ne yaptı? Geride iki kardeş bıraktı. K1 ve K2.

M, K1'e örneğin sağlığında bir taşınmaz bağışladı. Hangi maksatla? Miras hissesine mahsup etmek maksadıyla bağışladı.

Böyle bir kazandırma denkleştirmeye tâbi. Terekesi 1.000.000 lira değerindeydi taşınmaz da 7.000.000 değerinde olsun.

7.000.000 lira değerinde denkleştirmeye tabi bir kazandırma var. Ancak, Bay K1 mirası reddetti. Ne olacak? Denkleştirmeden kurtulu-

yor. Çünkü bir kişinin denkleştirme borçlusu olabilmesi için, denkleştirme yükümlüsü olabilmesi için miras bırakanın vefatında mirasçı sıfatına sahip olması gerekiyor.

Dikkat, K1 ölüm anı itibariyle mirasçı sıfatına sahip oldu, mirası daha sonra reddetti diye düşünebilirsiniz. Ama ret, ölüm anına kadar geçmiş etkili. Dolayısıyla mirasçı sıfatını hiç kazanamamış oluyor.

O zaman ne oldu? Bu karşılıksız kazandırma denkleştirmeden kurtuldu. Ne yapacağız? “7.000.000 liralık taşınmaz, kardeşi K1’de kaldı, yapacak bir şey yok!” mu diyeceğiz?

Kanun koyucu diyor ki, bu kazandırma denkleştirmeye tâbi idi. Mademki Bay K1’in mirasçı sıfatını kazanamaması sebebiyle denkleştirmeden kurtuldu, ben bu karşılıksız kazandırmayı tenkise tâbi tutuyorum diyor.

Miras bırakandan önce ölenler de mirasçı sıfatına sahip olamazlar. Bunun gibi mirası reddeden, mirastan mahrum olan, mirastan ıskat edilen, mirastan feragat eden mirasçılar da ölüm anı itibariyle mirasçı sıfatına sahip olamıyorlar.

Dolayısıyla bu kişilere mirasbırakan tarafından sağlığında denkleştirmeye tâbi bir kazandırma yapılmışsa sonra da bu kişiler mirasçı sıfatını kazanamadıkları için denkleştirme yükümlülüğünden kurtulmuşlarsa kanun koyucu diyor ki: Denkleştirmeden kurtuldu ama ben o kazandırmayı tenkise tâbi kılıyorum.

Bu durumda bu kazandırmayı net terekeye fiktif olarak ekliyoruz.

Aslında burada TMK m. 670 de önem arz eder. Bu hükme göre:

“Mirasın açılmasından önce veya sonra mirasçılık sıfatını kaybeden mirasçıya ait geri verme yükümlülüğü, onun yerini alan mirasçılara, miras paylarında meydana gelen artış oranında geçer.”

Bu hükme daha sonra değineceğim. Şimdilik şu kadarını söyleyeyim ki: TMK m. 670, TMK m. 565/b. 1’den önce uygulanmalıdır. Yani denkleştirmeye tabi kazandırmayı almasına rağmen daha sonra denkleştirme yükümlülüğünden kurtulan kişiye karşı tenkis davası açılması, onun yerine denkleştirme yükümlülüğü altına giren diğer mirasçılarca bu yükümlülüğün yerine getirilememiş olmasına bağlıdır.

Örneğin: M’nin iki mirasçısı vardır. Ç1 ve Ç2. Bir de Ç2’den olma torunu T vardır. M sağlığında oğlu Ç2’ye iş kurması için 200.000 lira

bağışlamış ve bu karşılıksız kazandırmayı denkleştirmeden muaf tutmamıştır. M'nin terekesi 200.000 liradır ve M'nin oğlu Ç2 mirası reddetmiştir.

Tasarruf nisabına esas olan tereke: Ç2'ye yapılan denkleştirmeye tabi kazandırma 200.000 TL + terekedeki 200.000 TL olmak üzere toplam 400.000 liradır. Bu durumda Ç2'nin denkleştirme yükümlülüğü TMK m. 670 gereğince T'ye geçer.

Ancak Ç1 terekedeki 200.000 lirayı alacağı için saklı payı ihlal edilmiş değildir. Onun tenkis davası açması mümkün değildir. T ise babası Ç1'in aldığı 200.000 lirayı (her ne kadar kendi eline geçmemiş ise de) miras hissesine mahsup edecektir. Görüldüğü üzere T saklı payına kavuşmamıştır. Onun saklı payını karşılayan tutar yasal miras payının yarısını (TMK m. 506/b. 1) oluşturan 100.000 liradır. T, bu tutar için, TMK m. 565/b. 1'e dayanarak babası Ç1'e karşı tenkis davası açma hakkına sahiptir.

II-) Denkleştirmeden Muaf Tutulan Kazandırmalar

Şimdi gelelim 565. maddenin 1. bendinin ikinci cümle parçasına:

“... geri verilmemek kaydıyla altsoyuna malvarlığı devri veya borçtan kurtarma yoluyla yaptığı kazandırmalar ya da alışılmışın dışında verilen çeyiz ve kuruluş sermayesi,”

Hatırlayın geçen haftaki dersteki örnekte baba, diş hekimliği yapacak olan oğluna muayenehane açabilmesi için bir taşınmaz bağışlıyordu. Bu taşınmazı bağışlarken şöyle diyebilir mi?

“Evet iktisadi istikbalini, ekonomik geleceğini teminat altına almak maksadıyla, senin kendi ayakların üzerinde durabilmene imkân sağlamak maksadıyla bu taşınmazı bağışladım ama iadeye tâbi değildir, denkleştirmeye tâbi değildir.” Diyebilir. O zaman bu kazandırma denkleştirmeden kurtulur.

“Denkleştirmeden kurtuldu o halde yapacak bir şey yok!” mu diyeceğiz? Hayır! *“Mademki denkleştirmeden kurtuldu, o halde tenkise tâbi hâle geldi”* diyeceğiz. Değil mi? Dolayısıyla ne yapacağız gerçekten de? Net terekeye fiktif olarak ekleyeceğiz

Bir hususa dikkatinizi çekmem lazım. Kanun koyucu 565. maddesinde, 1. bendinde diyor ki:

“... geri verilmemek kaydıyla altsoyuna malvarlığı devri veya borçtan kurtarma yoluyla yaptığı kazandırmalar ya da alışılmışın dışında verilen çeyiz ve kuruluş sermayesi,”

Gördünüz mü? Kanun koyucu altsoya verilen çeyiz alışılmış ise bu kazandırmanın tenkise tabi olmayacağını kabul etmiş. Örneğin evlenirken kızınıza denkleştirmeye tabi olmamak üzere bir çamaşır makinesi, bir buzdolabı alıp hediye ettiniz. Bunlar sizin servetinizle de uyumlu. Bunlar alışılmışın dışında değil. Alışılmışın dışında olsalardı o zaman denkleştirmeden kurtulup tenkise tâbi olacaktı.

III-) İvazlı Feragatte İvaz

Gelelim 2. bende. TMK m. 565/b. 2 ne diyor?

“Aşağıdaki karşılıksız kazandırmalar, ölüme bağlı tasarruflar gibi tenkise tâbidir:

...

2. Miras haklarının ölümden önce tasfiyesi maksadıyla yapılan kazandırmalar,”

Mirasçılar, mirasbırakan ile yaptıkları bir miras sözleşmesi ile mirastan feragat edebiliyor. Bu sözleşme ivazlı olabiliyor, ivazsız olabiliyor.

Örneğin Bay M vefat etti kızı K ve erkek evlat E kaldı geride. Ama E, mirastan ivazlı şekilde feragat etmiş olsun. Örneğin 10 milyon lira almış olsun.

Ne kadarlık bir tereke var? Diyelim ki 2 milyon lira. “Hocam 2 milyon lirayı kız evlada vereceğiz, işimiz bitecek!” mi diyacaksınız? Öyle mi? Yoksa şöyle mi yapacağız: Bu ivaz ödenmeseydi bu tereke ne olacaktı acaba diye bir varsayımın peşine mi düşeceğiz? Elbette ikincisi.

Bu ivaz ödenmeseydi, bu terekenin değeri neye tekabül edecekti diye bir varsayımın, bir fiksionun peşine düşeceğiz. Dolayısıyla mevcut tereke değeri olan 2 milyon liraya bu 10 milyon lirayı fiktif olarak ekleyeceğiz.

Tasarruf nisabına esas olan tereke ne kadar? 12 milyon lira diyeceğiz. Altsoyun yani kızı K'nın saklı payı ne kadar? Yasal miras payının yarısı. Demek ki $1/2 \times 1/2 = 1/4$.

Peki M'nin kızı K'nın 12 milyon liranın nesini alması gerekiyor mu? 3 milyon lirasını alması gerekiyormuş. Peki K bu 3 milyon lirayı alabiliyor mu? Alamıyor, terekede sadece 2 milyon lira var. Terekenin tamamını alacak ama 1 milyon lira bakımından yine ne oluyor? Saklı payı ihlal edilmiş oluyor. 1 milyon lira bakımından rahmetli babası M serbest tasarruf nisabını ihlal etmiş, serbest tasarruf nisabını aşmış durumda.

Erkek evlada mirastan feragati karşılığında verilen bu ivaz bir tenkise tâbi sağlararası kazandırma. Yani Bayan K, babasının vefatından sonra ne yapabilecek? Dönüp Bay E'ye "*Senin aldığın 10 milyon liranın içerisinde 1 milyon lirayı bana vermeni istiyorum.*" diyebilecek. Böylelikle saklı payına kavuşmak imkânına sahip olacak.

IV-) Murisin Serbestçe Dönme Hakkını Saklı Tuttuğu Bağışlamalar

Gelelim TMK m. 565/b. 3'ün ilk cümle parçasına:

"Aşağıdaki karşılıksız kazandırmalar, ölüme bağlı tasarruflar gibi tenkise tâbidir:

...

3. Mirasbırakanın serbestçe dönme hakkını saklı tutarak yaptığı bağışlamalar ...

Süresi ne olursa olsun yani kişinin vefatından ne kadar önce olursa olsun hiç fark etmiyor, diyor ki kanun koyucu:

Mirasbırakanın serbestçe dönme hakkını saklı tutarak yaptığı bağışlamalar tenkise tabidir. Bunları da fiktif olarak terekeye ekleyeceğiz.

V-) Murisin Ölümünden Önceki Son Bir Yıl İçinde Yaptığı Bağışlamalar

1-) Genel Olarak

Gelelim TMK m. 565/b. 3'ün ikinci cümle parçasına.

“Aşağıdaki karşılıksız kazandırmalar, ölüme bağlı tasarruflar gibi tenkise tâbidir:

...

3. ... ve ölümünden önceki bir yıl içinde âdet üzere verilen hediyeler dışında yapmış olduğu bağışlamalar.”

Yani muris ölümünden önceki son 1 yıl içerisinde bir bağışlama yaptıysa, saklı paylı mirasçılardan mal kaçırma kastı olsun olmasın kanun koyucu bu tenkise tâbidir diyor. Yeter ki ne olmasın? Olağan (âdet üzere verilen) hediye olmasın. Sünnet düğününde torununa bir altın taktı, mezuniyet töreninde çocuğuna bir kolye hediye etti, evlenirken kızına birkaç bilezik hediye etti, vs. Anlatabiliyor muyum? Demek ki ölümünden önceki son 1 yıl içerisindeki bağışlamalar tenkise tâbi. Yeter ki âdet üzerine verilen hediye olarak nitelendirilemesin.

Yani kısacası maddedeki şartları taşıyan bu tip kazandırmayı da fiktif olarak yine net terekeye ekleyeceğiz.

Demek ki TMK m. 565/b. 3'ün içerisinde de ne var? İki kazandırma var. Biri, ne zaman yapılmış olursa olsun mirasbırakanın serbestçe dönme hakkını saklı tutarak yaptığı bağışlamalar, ikincisi, ölümünden önceki son 1 yıl içerisindeki yaptığı bağışlamalar.

Ama bu ikinci grup kazandırmada ne istisnamız var? Âdet üzerine verilen hediyeler istisnamız var. Her ne kadar son 1 yıl içerisinde yapılmış ise de âdet üzerine verilen bir hediye ise bu, bu da tenkise tâbi olmayacak. Mantıklı, makul, adil, değil mi? Zira artık müsaade edin de mirasbırakanın da tüm hayatı boyunca edindiği servetini birazcık dahi olsa dilediği ölçüde harcayabilme imkânı olsun.

2-) Karma Bağışlamalar

TMK m. 565/b. 3'ün kapsamına karma bağışlamalar da girer. Örneğin M'nin 100.000 liralık bir taşınmazı var. Bay Ü'ye normal şartlar altında 100.000 liraya satması gerekirken ona aradaki farkı bağışlamak maksadıyla 40.000 liraya satmış.

Bu nasıl bir kazandırma? Bu, bir karma bağışlama. Siz 100.000 liralık malınızı gerçekten de bir bağışlama yapmak maksadıyla 40.000

liraya satarsanız alıcı da bu satışı ve aradaki bu farkın kendisine bu şekilde bağışlanmasını kabul ederse 60.000 liralık kısım nedir? Bir karşılıksız kazandırmadır. Bunun da karma bağışlama olarak tenkise tâbi olduğu unutulmamalıdır.

Bu olasılıkta da 60.000 liralık karşılıksız kazandırmayı net terekeye fiktif olarak ekleyeceğiz.

Bir karma bağışlama mirasbırakanın ölümünden önceki son 1 yıl içinde değil de daha önceki yıllarda yapılmış ise TMK 565/b. 3 uygulanamaz.

Böyle bir karma bağışlamanın, aşağıda inceleyeceğimiz TMK m. 565/b. 4 uyarınca tenkise tabi olması için saklı paylı kurallarını etkisiz kılmak amacı ile yapılmış olması gerekir.

3-) Vakıf Kurma

Şimdi bu noktada TMK m. 563/b. 3 ile ilgili olarak bir şeyi daha vurgulamam gerekecek. Medenî Kanunumuzun 526. maddesini hatırlatmam lazım.

Mirasbırakan vakıf kurmuş olsun. Vakıf kurma tenkise tâbi mi? Vakıf kurma da tenkise tâbi. Diyor ki kanun koyucu TMK m. 526/f. 1’de, “*Vakıf*” kenar başlığı altında:

“Mirasbırakan, terekesinin tasarruf edilebilir kısmının tamamını veya bir bölümünü özgülemek suretiyle vakıf kurabilir.”

Demek ki mirasbırakan sağlığında da bir vakıf kurabilir, ölümünde de bir vakıf kurabilir. Biz şu anda sağlığında kurduğu vakıftan söz ediyoruz. Sağlığında, ölümünden önceki son 1 yıl içinde kurduğu vakıf da nasıl olmalı? Yine tasarruf nisabını aşmamalı.

Bu kazandırma da fiktif olarak net terekeye eklenecek.

Vakfın kuruluşu mirasın ölümünden önceki son 1 yıl içinde değilse vakıf kurma işlemi daha önceki bir zamanda yapılmışsa örneğin vefattan 10 sene veya 20 sene önce yapılmışsa ne olacak diye düşünebilirsiniz. Böyle bir vakıf kurma işleminin de saklı paylı mirasçılardan mal kaçırma açık kastı ile yapılması söz konusu ise TMK m. 565/b. 4 uyarınca tenkise tabi olması mümkündür. Buna biraz sonra tekrar değineceğim.

4-) Ölünceye Kadar Bakma Akdi Nedeniyle Yapılan Kazandırma

TMK m. 565/b. 3'ün kapsamına girecek karşılıksız kazandırmalar açısından, ölünceye kadar bakma akitlerinde, bakım borçlusunun bakım alacaklısına yaptığı karşılıksız kazandırmaları da zikretmemiz gerekir.

Nitekim Borçlar Kanunumuzun 615. maddesinin 3. fıkrasına göre de:

“Mirasçuların tenkis ve alacaklıların iptal davası açma hakları saklıdır.”

Yani bakım alacaklısı, bakım borçlusuna kendisine sunduğu bakım ediminin karşılığının çok daha ötesinde, çok daha fazla bir kazandırmada bulunuyorsa, bu da tenkise tabi bir kazandırma olarak nitelendirilir.

Kısacası, ölünceye kadar bakma sözleşmelerinde edimler arasında bakım alacaklısı durumundaki mirasbırakanın aleyhine önemli bir farklılık varsa bu farkın da tenkise tâbi olacağını söylüyoruz.

Bu tutarın da fiktif terekeye eklenmesi gerekir.

Ölünceye kadar bakma sözleşmesi mirasbırakanın ölümünden önceki son 1 sene içinde değil de daha önceki yıllarda yapılmış ise TMK 565/b. 3 uygulanamaz.

Böyle bir ölünceye kadar bakma sözleşmesinin aşağıda inceleyeceğimiz TMK m. 565/b. 4 uyarınca tenkise tabi olması için saklı paylı kurallarını etkisiz kılmak amacı ile yapmış olması gerekir.

VI-) Murisin Saklı Pay Kurallarını İhlal Kastıyla Yaptığı Karşılıksız Kazandırmalar

1-) Genel Olarak

TMK m. 565/b. 4'te neyi görüyoruz? Mirasbırakanın saklı paylı mirasçularının saklı paylarını ihlal etmek, saklı pay kurallarını etkisiz kılmak amacıyla yaptığı kazandırmaları, bu amacın açık olduğu kazandırmaları görüyoruz. TMK m. 565/b. 4:

“Aşağıdaki karşılıksız kazandırmalar, ölüme bağlı tasarruflar gibi tenkise tâbidir:

...

4.Mirasbırakanın saklı pay kurallarını etkisiz kılmak amacıyla yaptığı açık olan kazandırmalar.”

İşte bu noktada artık herhangi bir süre sınırlaması yok. TMK m. 565/b. 3’te vardı. Yani murisin son 1 yıl içerisindeki bağışlamaları tenkise tâbiydi. Ya da süresiz olarak hangi bağışlamaları tenkise tâbiydi? Rücu şartlı, serbestçe dönme hakkını saklı tuttuğu bağışlamaları tenkise tâbiydi.

Burada diyor ki, kanun koyucu herhangi bir süre koymuyorum. Ölümden 5, 10 ya da 20 sene önce de olabilir. Ama neyi arıyorum diyor? Mirasbırakanın, saklı paylı mirasçılarının saklı paylarını ihlal etmek istediği açıkça anlaşılan karşılıksız kazandırmalarda bulunmasını arıyorum diyor.

Demek ki mirasbırakan birçok sağlararası karşılıksız kazandırmada bulunmuş olabilir. Bunları yaparken saklı paylı mirasçılardan mal kaçırma kastıyla hareket etmemiş olabilir. Bu amacı taşımayan bağışlamaları tenkise tabi değildir.

Ama muris bu bağışlamaları yaparken saklı paylı mirasçılarının saklı paylarını ihlal etmek maksadıyla da hareket etmiş olabilir. Bu arzuyu, bu amacı biz açıkça görebiliyorsak, bu kastı açıkça görebiliyorsak, o zaman diyoruz ki bu gibi kazandırmalar da tenkise tâbidir.

Bu noktada şunu söylemek lazım: Bu kasıt kimde olmalı? Mirasbırakanda olmalı. Bu kazandırmadan yararlananın böyle bir kastı var mı yok mu buna bakmıyoruz. Ama şunun altını çiziyoruz. Mirasbırakanın yegâne, biricik kastı bu olmalıdır da demiyoruz. Mirasbırakanın yaptığı karşılıksız kazandırmayla saklı paylı mirasçılarının, gelecekte saklı paylarını alamayabileceğinin farkındaysa, bunu öngörüyorsa, bunu göze alıyorsa böylesine bir kazandırma da yine neye tâbidir diyoruz gerçekten de? Böylesine bir sağlararası kazandırma da tenkise tâbidir diyoruz.

Bu noktada TMK m. 565/b. 3’e ilişkin olarak altını çiziceğim bir husus var. TMK m. 565/b. 3’ün kapsamında neyi de konuştuk. Vakıf kurma işlemini de konuştuk. Vakıf kurma işlemi de bu hükmün kapsamına giriyorsa yani murisin ölümünden önceki 1 yıl içerisinde yapılmış ise tenkise tabidir.

Peki vakıf kurma işlemi murisin ölümünden önceki son 1 yıl içerisinde yapılmamış ise çok daha eski ise o zaman tenkise tabi olması için ne gerekir? TMK m. 565/b. 4'ün kapsamına girecek nitelikte olması gerekir. Yani vakıf hangi maksatla kurulmuş olmalı? Hangi açık kastı görmeliyiz? Saklı pay kurallarını etkisiz kılma kastıyla kurulmuş olmalı, değil mi? Ancak bu takdirde tenkise tabi olabilir.

2-) Muvazaalı Kazandırmalar

Peki. Bu noktada bir şeyi daha eklemem gerekiyor hazır konu açılmışken. Geçen dersimizde bahsetmiştim. Şunun farkındayız değil mi? Şimdi mirasbırakan hayatın doğal akışında, olayların birçoğunda saklı pay kurallarını ihlal etmek için ne yapacaktır? Muvazaalı işlemler yapacaktır. Bağışlama sözleşmesini, satış sözleşmesinin arkasına gizleyecektir.

Örneğin tapu siciline kayıtlı taşınmazını Bay Ü'ye satmış. Ama gerçekte bağışlamış. Satış muvazaa sebebiyle geçersizdir (TBK m. 19). Bağışlama sözleşmesinin, gizli işlemin geçerli olması için hangi şekle riayet edilmesi gerekiyor. Resmi şekilde yapılması gerekiyor. Resmi şekilde yapılmamış. O halde gizli işlem (bağışlama sözleşmesi) de şekil eksikliği sebebiyle geçersizdir (TMK m. 706). Dolayısıyla tapu sicilindeki tescil yolsuzdur (TMK m. 1024/f. 2).

O zaman bu açılacak dava tenkis davası mıdır? Hayır. Açılacak dava, tapu kütüğünün düzeltilmesi davasıdır (TMK m. 1025/f. 1). Herhangi bir süreye tâbi değildir.

Örneğin muris geride kızı K ile erkek evladı E'yi bırakmış. Bay M, diş hekimi olan Bay E'ye muayenehane açması için sağlığında bir taşınmaz bağışlama arzusunda imiş. Kanunen denkleştirmeye tabi. Ama denkleştirmeden muaf tutabilir miydi? Evet ama o zaman da neye tabi hale gelirdi. Tenkise tabi hale gelirdi (TMK m. 565/b.1).

Bay M, yaptığı kazandırmanın tenkise tâbi olmasından da kurtulmasını istemiş. Taşınmazı tapuda oğlu E'ye 6.000.000 liraya satmış görünüyor. Gerçekte bağışlamış. Üniversiteden yeni mezun oğlu E'ye satmış! E'nin bir kuruş parası yok. Nasıl almış 6.000.000 liraya o taşınmazı? Alamaz değil mi? Hayatın doğal akışına aykırı.

Dolayısıyla eğer böyle muvazaaya varsa Bayan K'nın açacağı dava ne davası? Bayan K'nın açacağı dava, tapu kütüğünün düzeltilmesi davası. Uygulamada yerleşmiş deyimi ile tapu iptal ve tescil davası.

Muvazaaya nedenine dayalı tapu iptal ve tescil davasını sadece saklı paylı mirasçılar mı açabilir? Yoksa bu davayı saklı paylı olmayan mirasçılar da açabilir mi? Saklı paylı olmayan mirasçılar da açabilir. 01.04.1974 tarihli İçtihadı Birleştirme Kararına göre:

“Bir kimsenin; mirasçısını miras hakkından yoksun etmek amacıyla, gerçekte bağışlamak istediği tapu sicilinde kayıtlı taşınmaz malı hakkında Tapu Sicil Memuru önünde iradesini satış doğrultusunda açıklanmış olduğunun gerçekleşmiş bulunması halinde, saklı pay sahibi olsun ya da olmasın miras hakkı çığnemenen tüm mirasçılarının, görünürdeki satış sözleşmesinin Borçlar Kanununun 18. maddesine dayanarak muvazaalı olduğunu ve gizli bağış sözleşmesinin de şekil koşulundan yoksun bulunduğunu ileri sürerek dava açabileceklerine ve bu dava hakkının geçerli sözleşmeler için söz konusu olan Medenî Kanunun 507. ve 603. maddelerinin sağladığı haklara etkili olmayacağına karar verildi.”

Ne diyor Yargıtay? Saklı paylı olmayan mirasçılar dahi muvazaaya sebebiyle tapu sicilinin düzeltilmesi davası açabilirler. Eğer bağışlama geçerliyse yasal mirasçıların denkleştirmeye dair iddiaları da saklıdır. Eğer bağışlama geçerliyse saklı paylı mirasçılarının tenkis davasına ilişkin hakları da saklıdır diyor. Değil mi?

Karardaki eski MK m. 507, yeni TMK m. 565'e, eski MK m. 603, yeni TMK m. 669'a, eski BK m. 18 de yeni TBK m. 19'a tekabül ediyor.

Ama davacı muvazaayı ispat edemeyebilir, elinde yeterli delil olmayabilir. Aslında muris muvazaası davalarında muvazaaya iddiaları her türlü delille ispat edilebiliyor ve hayatın doğal akışına aykırılık iddiaları dahi çok kıymet arz ediyor.

Örneğin 90 yaşındaki baba, oğluna taşınmazını satmış! 90 yaşındaki babanın ahir ömründe paraya ne ihtiyacı varmış da satmış? Ne yap-

mış parayı, harcamış mı? Har vurup harman mı savurmuş? Bunlar hayatın doğal akışına aykırı işlemler oluyor ve muvazaayı ispatlamak çok da zor olmuyor uygulamada.

Ama Yargıtay'ın yaklaşımı çerçevesinde şu da imkân dâhilinde midir? Acaba Bayan K bu örnekte şunu yapabilir mi? *“Ben terditli bir talepte bulunayım, muvazaayı ispat edersem taşınmazın murisin mülkiyetinden gerçekte hiç çıkmadığı, halen terekede yer aldığı hüküm altına alınsın, böylece erkek kardeşim E adına olan tescil benim miras payım oranında iptal edilsin, taşınmaz benim miras payım oranında benim adıma da tescil edilsin. Ama ben muvazaayı ispat edemezsem, terditli olarak, ikincil talep olarak neyi talep ediyorum? Saklı payımın verilmesini istiyorum.”*

Bu mümkün müdür? Elbette mümkündür. Nitekim konuya ilişkin bir İçtihadı Birleştirme Kararı var. 22.05.1987 tarihli bu karar muvazaaya ilişkin ve terditli talebi kabul ediyor. Bu karara göre:

“Mirasbırakanın yaptığı temlik tasarruflardan zarar gören mirasçıların tenkis davası ile birlikte kademeli olarak veya tenkis davası açtıktan sonra ayrı bir dilekçe ile Borçlar Kanununun 18. maddesine dayalı muvazaa nedeniyle iptal - tescil davası açabileceklerine...”

Altını çizdiğim yerde mirasçıların tenkis davası açması ifadesi doğru değil. Değil mi? Tenkis davasını kim açabilir? Tüm mirasçılar mı? Hayır! Sadece saklı payı ihlal edilen saklı paylı mirasçılar açabilir.

Yukarıda da belirttim eski BK m. 18 yeni TBK m. 19'a tekabül ediyor.

Kıscacası bu İçtihadı Birleştirme Kararı en özet ifadesiyle saklı paylı mirasçı muvazaa iddiasıyla dava açabilir ama terditli olarak muvazaa iddiası kabul görmediği takdirde bu tasarrufun tenkis edilmesi gerektiğini de iddia edebilir diyor.

Ayrıca bu İçtihadı Birleştirme Kararı şunu da söylüyor: Saklı paylı mirasçı önce muvazaa sebebiyle tapu kütüğünün düzeltilmesi (tapu iptal ve tescil) davasını açıp daha sonra tenkis davası açabilir ya da önce tenkis davası açıp daha sonra muvazaa sebebiyle tapu kütüğünün düzeltilmesi (tapu iptal ve tescil) davası açabilir diyor.

Muvazaa iddiası kabul görürse taşınmazın terekenin aktifleri arasında yer aldığı saptanmış olacak.

VII-) Hayat Sigortası Satın Alma Değeri

Tasarruf nisabına esas olan terekenin hesaplanması ile ilgili geriye bir tek hüküm kaldı. Bu hüküm de hayat sigortalarında satın alma değeri ile ilgili bir hüküm. TMK m. 567 uyarınca:

“Mirasbırakanın kendi ölümünde ödenmek üzere üçüncü kişi lehine hayat sigortası yaptığı veya böyle bir kişiyi lehtar olarak sonra belirlediği ya da sigortacıya karşı olan istem hakkını sağlararası veya ölüme bağlı tasarrufla karşılıksız olarak üçüncü kişiye devrettiği hâllerde, sigorta alacağının mirasbırakanın ölümü zamanındaki satınalma değeri tenkise tâbi olur.”

Mirasbırakan bir hayat sigortası yaptırmış olsun bunu üçüncü kişi lehine yaptırabileceği gibi kendi lehine de yaptırabilir. Önce üçüncü kişi lehine yaptırdığını kabul edelim:

1. Sözleşme yapılırken lehtar olarak Ü'yü belirlemiş. Yani muris *“Ölümümde sigorta tazminatının ödeneceği kişi Ü'dür.”* demiş.
2. Sözleşme yapılırken herhangi bir lehtar belirlememiş ama lehtarı daha sonra belirlemiş: *“Lehtar Ü'dür”* demiş.

Şimdi de kendi lehine yaptırdığını kabul edelim:

1. Sigortacıya karşı olan talep hakkını sağlığında karşılıksız olarak Ü'ye devretmiş (alacağın devri).
2. Sigorta alacağını ölüme bağlı tasarrufuyla Ü'ye örneğin vasiyet etmiş (belirli mal vasiyeti).

Muris M, uzun yıllar sigorta primleri ödemiş. Bu primler mi tenkise tabi? Hayır. Peki sigorta tazminatı mı tenkise tabi? Hayır. Peki hocam nedir tenkise tabi olan? Sigorta alacağımı satın alma bedeli.

Bu ne demek? Yeni Türk Ticaret Kanunu m. 1500'deki ifadesiyle *“ayrılma değeri”*.

“XI - Sigortadan ayrılma

MADDE 1500- (1) Sigorta ettiren, en az bir yıldan beri yürürlükte bulunan ve bir yıllık primi ödenmiş olan sigorta

sözleşmelerinde, istediği zaman sözleşmeyi sona erdirerek sigortadan ayrılabilir. Ayrılma değeri, ayrılmanın istenildiği andaki genel kabul görmüş aktüerya kurallarına uygun bir biçimde hesaplanan değerdir.

(2) Yaşama ihtimaline karşı yapılan sigortalarda, sigortacıdan ayrılma değerinin istenilebilmesi için sigortalının sağlıklı olduğunu ispat etmesi gerekir. “

Yani bir varsayımda bulunuyoruz. Şöyle ki: Hükümdeki şartlar dahilinde yaşam sigortası yaptırmış olan mirasbırakan, söz konusu sigorta sözleşmesini sona erdirerek sigortadan ayrılmak isteseydi, kendisine ayrılma değeri olarak ne ödenecekti diye bir varsayımda bulunuyoruz. Bu değeri esas almamız gerekiyor.

Buna sigorta alacağını satın alma değeri (ayrılma değeri) diyoruz. Bu tutarı ne yapıyoruz? Yine tenkise tâbi bir kazandırma olarak kâğıt üzerinde fiktif olarak terekeye ekliyoruz ve gerektiğinde bu kazandırmayı da tenkis davasına konu ediyoruz.

Dikkat yukarıda 4. numaralı ihtimalde işlem bir vasiyet alacağı yarattı. Yani bu bir sağlararası karşılıksız kazandırma değil. Aslında bu kazandırma terekeden henüz çıkmış değil, bunları normalde terekeye fiktif olarak eklemeyiz değil mi? Zaten TMK m. 509 da hayat sigortası satın alma değerini ekleyeceksin diyor. Sigorta tazminatını değil.

Kaldı ki TMK m. 601/f. 2 de şu şekilde kaleme alınmıştır:

“Kendisine mirasbırakanın ölümünde ödenecek bir sigorta alacağı vasiyet edilen kimse, sigorta sözleşmesinden doğan istem hakkını sigortacıya karşı doğrudan doğruya kullanabilir.”

Yani sıradan herhangi bir vasiyet alacağında vasiyet alacaklısı talebini kural olarak mirasçılara karşı ileri sürüp alacağının terekeden karşılanmasını isterken sigorta alacağının vasiyet edilmesinde vasiyet alacaklısı bu alacağı doğrudan doğruya sigortacıdan talep eder.

Bu bahsi bitirmeden önce şunu da vurgulasam iyi olur. Kişi bir hayat sigortası yaptırmış “Belirli bir tarihe kadar sağ olursam o tarihte bana sigorta tazminatı ödensin.” şeklinde. Bu nedir?

Bu ihtimalde sigorta tazminatı bizzat hayatta kalan sigorta ettirene ödenecek değil mi? Ama muris sağlığında bu bedelin kendisine değil de bir üçüncü kişiye ödenmesini sağlamış ise bu ancak hangi durumda tenkise tabi olur? TMK m. 567/b. 3 veya b. 4'ün kapsamına girmesi şartıyla

tenkise tabi olur. Bu durumda fiktif olarak terekeye eklenecek olan, sigorta tazminatının değeridir ve tenkis edilecek olan da yine sigorta tazminatıdır.

Prof. Dr. İlhan Helvacı